

ปัจจัยภายในสหกรณ์ที่มีผลต่อการดำเนินงานสหกรณ์ในประเทศไทย

Internal factors of cooperatives affecting cooperative operations in Thailand

ธิดารัตน์ คุ่มกิก^{1*} บวร ตันรัตนพงษ์² และสุวรรณา สายรวมญาติ³

Tidarat Kumkit^{1*} Borworn Tanrattanaphong² and Suwanna Sayruamyat³

Received : April 11, 2025 Revised : August 1, 2025 Accepted : September 19, 2025

บทคัดย่อ

ปัจจัยภายในสหกรณ์ส่งผลต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ที่แตกต่างกัน เช่น อายุสหกรณ์ ประเภทสหกรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับการศึกษาของผู้จัดการสหกรณ์ การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานของสหกรณ์ในประเทศไทยและวิเคราะห์ปัจจัยภายในของสหกรณ์ที่มีผลต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ในประเทศไทย โดยตัวชี้วัดที่สะท้อนให้เห็นถึงผลการดำเนินงานที่ดีของสหกรณ์ คือ อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ (ROA) ที่สามารถแสดงประสิทธิภาพการบริหารเงินได้ และ Debt ratio ที่สามารถแสดงการบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์ การศึกษาครั้งนี้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิของสหกรณ์จำนวน 372 แห่งระหว่างปี 2559-2563 โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และ สถิติเชิงอนุมาน ในการวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า สหกรณ์ส่วนใหญ่ในประเทศไทยมีอายุมากกว่า 20 ปี และเติบโตอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในปี 2561 ผลการดำเนินงานสหกรณ์ในภาพรวมลดลงจากปี 2560 อย่างเห็นได้ชัด อาจเพราะความเชื่อมั่นที่สมาชิกมีต่อระบบการสหกรณ์ลดลงจากคดีของสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น จำกัด ที่มีการบริหารธรรมาภิบาลที่บกพร่อง จึงทำให้สมาชิกได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน และผลการศึกษาจากแบบจำลองเชิงประจักษ์ พบว่า ROA มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อจำนวนสมาชิก อายุของสหกรณ์ และผลประกอบการ (กำไร/ขาดทุน) ของสหกรณ์ ในขณะที่ทุนสหกรณ์และระดับการศึกษาที่สูงกว่าปริญญาตรีของผู้จัดการมีความสัมพันธ์เชิงลบต่อ ROA และ Debt Ratio จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่า ปัจจัยภายในที่ควรพิจารณาให้ความสำคัญ และมีบทบาทต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ คือ ผู้จัดการสหกรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาถึงระดับการศึกษาของผู้จัดการสหกรณ์ เป็นคุณสมบัติที่สหกรณ์ควรให้ความสนใจ

คำสำคัญ : สหกรณ์ ธรรมาภิบาล ROA Debt Ratio

¹ อาจารย์, คณะเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

¹ Lecturer, Faculty of Economics, Kasetsart University

^{2,3} ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

^{2,3} Assistant Professor, Faculty of Economics, Kasetsart University

* Corresponding author e-mail: fecotrku@ku.ac.th

Abstract

This study investigates the internal factors influencing the performance of cooperatives in Thailand, with a particular focus on cooperative age, type, and especially the educational level of cooperative managers. The objective is to analyze the relationship between these internal characteristics and cooperative performance, using Return on Assets (ROA) and Debt Ratio as key performance indicators. ROA reflects the efficiency of financial management, while the Debt Ratio indicates the level of risk management within cooperatives. Secondary data were collected from 372 cooperatives across Thailand over the period 2016–2020. Both descriptive and inferential statistical methods were employed in the analysis.

The findings reveal that most cooperatives have been established for over 20 years and have shown steady growth. However, a notable decline in overall performance was observed in 2018, potentially linked to a major governance failure and corruption scandal within a credit union cooperative, which reduced public trust in the cooperative system. Empirical results demonstrate that ROA is positively associated with the number of members, the age of the cooperative, and its financial outcomes (profit/loss). Conversely, cooperative capital and managers with education beyond a bachelor's degree are negatively associated with both ROA and the Debt Ratio. These findings highlight the importance of internal, controllable factors especially the role and educational background of cooperative managers in shaping cooperative performance. The study suggests that cooperatives should give careful consideration to the qualifications of their managers, particularly educational attainment, when seeking to improve performance and resilience.

Keywords : Cooperatives, Managers, Governance, ROA, Debt ratio

1. บทนำ

สหกรณ์ คือ องค์การรูปแบบหนึ่งที่ไม่แสวงหากำไร โดยมีจุดเริ่มต้นจากการรวมตัวด้วยความสมัครใจของสมาชิก เพื่อเป้าหมายร่วมกัน คือ ผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิก ในการบริหารงานสหกรณ์จะยึดหลักประชาธิปไตย เพื่อให้สมาชิกทุกคนได้มีสิทธิร่วมกันในการบริหารงานสหกรณ์ผ่านระบบตัวแทนของสมาชิกที่สมาชิกลงคะแนนเสียงในวันประชุมใหญ่ประจำปีเพื่อเลือกตัวแทนสมาชิกที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าไปทำหน้าที่คณะกรรมการสหกรณ์เพื่อบริหารและดำเนินงานร่วมกับฝ่ายจัดการสหกรณ์ซึ่งได้มีการจัดจ้างเป็นเจ้าหน้าที่ประจำสหกรณ์ สำหรับดูแลงานสหกรณ์ด้านต่าง ๆ ให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ได้รับจากมติที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ ด้วยเหตุนี้ สมาชิกสหกรณ์แต่ละคนจึงมีหลายสถานะ ได้แก่ ในฐานะเจ้าของสหกรณ์ ผู้ใช้บริการสหกรณ์ และผู้ควบคุมกำกับดูแลสหกรณ์ ซึ่งแตกต่างจากองค์กรอื่น ๆ

ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ได้แบ่งสหกรณ์ออกเป็น 7 ประเภท คือ 1) สหกรณ์การเกษตร 2) สหกรณ์นิคม 3) สหกรณ์ประมง 4) สหกรณ์ร้านค้า 5) สหกรณ์ออมทรัพย์ 6) สหกรณ์เครดิตยูเนียน และ 7) สหกรณ์บริการ โดยมีเป้าหมายในการช่วยเหลือสมาชิกและให้บริการแก่สมาชิกให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสหกรณ์ที่ได้กำหนดไว้ในข้อบังคับสหกรณ์

ประเทศไทยได้สนับสนุนขบวนการสหกรณ์มาตั้งแต่ปี 2459 จากการตั้งสหกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใช้ เพื่อเป็นแหล่งสินเชื่อให้แก่สมาชิก นับสิริรวมการเติบโตและพัฒนารวมการขบวนการสหกรณ์ไทยยาวนานกว่า 100 ปี ปัจจุบันมีจำนวนสหกรณ์ทั้งสิ้น 6,329 แห่ง (สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย, 2567) มีการปรับปรุงกฎหมายเรื่อยมาเพื่อให้การบริหารงานสหกรณ์มีความเหมาะสมตามยุคสมัย ปัจจุบันกฎหมายสหกรณ์เปิดช่องให้สามารถตั้งสหกรณ์ตามกฎหมายกระทรวงได้ แต่ปัจจุบันยังไม่มีการจัดทะเบียนสหกรณ์ในประเภทนี้

การบริหารงานสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพเกิดจากปัจจัยสำคัญทั้งภายในและภายนอกสหกรณ์ และจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องนำหลักธรรมาภิบาลมาเป็นแนวทางในการบริหารงานและกำกับดูแลสหกรณ์โดยยึดหลักความซื่อสัตย์สุจริต คณะกรรมการสหกรณ์และเจ้าหน้าที่สหกรณ์ต้องรับผิดชอบต่อนหน้าที่บริหารงานด้วยความยุติธรรม และความโปร่งใส อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ภายใต้การมีอยู่ของทรัพยากรให้เกิดประโยชน์และเกิดประสิทธิผลสูงสุดแก่สมาชิก อันนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์รวมถึงการใช้หลักธรรมาภิบาลเป็นการเสริมสร้างภาพลักษณ์ และความน่าเชื่อถือที่ดีให้แก่สหกรณ์

อย่างไรก็ตาม ผลการดำเนินงานของสหกรณ์แต่ละแห่งมีผลลัพธ์ที่แตกต่างกันไปตามเหตุปัจจัย โดยบางสหกรณ์ประสบความสำเร็จในการบริหารงาน สามารถให้บริการสมาชิกได้ต่อเนื่อง มีกำไรในการขยายงานสหกรณ์ มีการปันผลกำไรคืนแก่สมาชิกตามสัดส่วนหุ้นสหกรณ์ที่ถืออยู่ เช่น สหกรณ์การเกษตรในหลายจังหวัด เช่น เพชรบุรี, ชลบุรี, จันทบุรี เป็นต้น (นิติธร มะโนวัง, 2559) ขณะที่บางสหกรณ์ไม่ประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องหยุดดำเนินงาน เช่น สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนคลองจั่น ถือเป็นกรณีศึกษาสำคัญเกี่ยวกับความล้มเหลวด้านธรรมาภิบาลในสหกรณ์ไทย โดยมีการทุจริตการยกยอกเงินรวมกว่า 12,000 ล้านบาท ซึ่งเป็นทรัพย์สินของสมาชิก ทำให้สมาชิกกว่า 50,000 ราย ได้รับความเสียหาย บางรายสูญเสียเงินทั้งชีวิต ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบสหกรณ์ไทยในภาพรวม (Kumkit, 2020; National Reform Steering Assembly, 2016) ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนสหกรณ์ตามโครงสร้างการบริหารงาน คือ สมาชิก คณะกรรมการสหกรณ์ และฝ่ายจัดการสหกรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้จัดการสหกรณ์และทีมเจ้าหน้าที่สหกรณ์ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานสหกรณ์เพื่อให้บริการแก่สมาชิกอย่างมีประสิทธิภาพ (จักรพันธ์ กิตตินรรัตน์ และ จุฑาทิพย์ พหลภาคย์, 2557)

ผลสำเร็จของการบริหารงานสหกรณ์จะสะท้อนผ่านงบการเงิน (Kumkit, 2020) ที่แสดงสุขภาพทางการเงินของสหกรณ์ หากสหกรณ์บริหารงานและให้บริการสมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีผลกำไรส่วนเกินเพียงพอจัดสรรเป็นเงินปันผลและเงินเฉลี่ยคืนให้กับสมาชิกได้เป็นที่พอใจ ช่วยเสริมคุณภาพชีวิตของสมาชิกได้ดีขึ้นหลังจากเข้ามา มีส่วนร่วมกับสหกรณ์ สหกรณ์จัดว่าเป็นสหกรณ์ที่เกิดขึ้นตามหลักการและอุดมการณ์สหกรณ์

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การศึกษาผลกระทบของปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน นอกจากสถานะการดำเนินงานและฐานะทางการเงินสหกรณ์ อีกปัจจัยที่สำคัญ คือ ฝ่ายจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้จัดการสหกรณ์ ที่มีต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ในประเทศไทย ยังมีค่อนข้างจำกัด หลักฐานเชิงประจักษ์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้จัดการสหกรณ์กับผลการดำเนินงานสหกรณ์ยังมีอยู่น้อย ประเด็นดังกล่าวจึงเป็นช่องว่างทางวิชาการที่สำคัญ งานวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาผลของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานะ ฐานะทางการเงิน และผู้จัดการสหกรณ์ที่มีต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ในประเทศไทย โดยใช้เครื่องมือทางเศรษฐมิติเพื่อประมาณการผลกระทบของปัจจัยดังกล่าว โดยผลการศึกษาของการวิจัยนี้เป็นประโยชน์ต่อกรมส่งเสริมสหกรณ์ในการนำไปใช้พิจารณากำหนดนโยบายเงื่อนไขและคุณสมบัติผู้จัดการสหกรณ์ที่เหมาะสมกับสหกรณ์แต่ละประเภทได้

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานของสหกรณ์ในประเทศไทย

1.1.2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยภายในของสหกรณ์ที่มีผลต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ในประเทศไทย

2. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสมมุติฐานของการวิจัย

2.1 การวัดผลการดำเนินงานสหกรณ์

การวัดผลการดำเนินงานสหกรณ์นำแนวคิดการวัดประสิทธิภาพการดำเนินงานด้วยอัตราส่วนทางการเงินมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ผลสำเร็จของการดำเนินงานสหกรณ์ โดยวัดปริมาณทรัพยากรที่สหกรณ์ใช้ไปเปรียบเทียบกับผลที่ได้รับจากการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์แต่ละด้าน เช่น การให้บริการทางการเงินแก่สมาชิก ทั้งการรับฝากเงินและ

การให้สินเชื่อกายใต้ทุนที่สหกรณ์มี แล้วกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่เหมาะสมเพียงพอที่จะเชิญชวนหรือจูงใจให้สมาชิกมาใช้บริการแทนการไปใช้บริการกับสถาบันการเงินอื่น เป็นต้น

อัตราส่วนทางการเงินที่ได้รับความนิยมใช้เป็นตัวชี้วัดผลสำเร็จของการดำเนินงานคือ อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ (ROA) แสดงอัตราส่วนระหว่างกำไรสุทธิกับสินทรัพย์รวม ตัวชี้วัดนี้สามารถสะท้อนความสามารถของสหกรณ์ในการนำสินทรัพย์ไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ได้มีประสิทธิภาพหรือไม่ โดยสหกรณ์ที่มีค่า ROA สูง แสดงว่าสหกรณ์นั้นมีความสามารถในการทำกำไรสูงเมื่อเปรียบเทียบกับมูลค่าสินทรัพย์ (รัชฎาธิปไตย อุปถัมภ์ประชา, 2558) โดยมีหลายงานวิจัยสหกรณ์ที่สนับสนุนว่า ROA เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จในการวัดผลการดำเนินงานของสหกรณ์ที่เหมาะสม (สุทธิรักษ์ แซ่ช่วย และประไพพิมพ์ สุทธิสินนนท์, 2568; พรรณวร จันทโร และศศิภา พจน์วาทิ, 2564) และอีกตัวชี้วัดที่นิยมใช้คือ อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม (Debt ratio) แสดงอัตราส่วนจำนวนเงินทุนจากการกู้ยืมแหล่งเงินทุนภายนอกสหกรณ์ต่อสินทรัพย์รวมของสหกรณ์ว่ามีมากน้อยเพียงใด ค่า Debt ratio ยิ่งน้อยยิ่งดี แสดงว่า เงินที่สหกรณ์นำมาลงทุนในสินทรัพย์ส่วนมากเป็นเงินส่วนทุนของสหกรณ์ สหกรณ์มีความเสี่ยงทางการเงินน้อย มีเครดิตทางการเงินดีหากต้องกู้ยืมเงินในอนาคตสามารถทำได้ง่าย (ฮานีฟ อุซง และพงษ์พิช เพชรสกุลวงศ์, 2560; รัฐิยา สงสุข และ ธนกร สังขะมัย 2565; สุทธิรักษ์ แซ่ช่วย และประไพพิมพ์ สุทธิสินนนท์, 2568)

สินทรัพย์ของสหกรณ์แบ่งออกเป็นสินทรัพย์หมุนเวียน และสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน โดยสินทรัพย์หมุนเวียน เช่น สินค้าคงคลัง ลูกหนี้ค้างชำระ และเงินสด ขณะที่สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน เช่น อาคารสำนักงาน อุปกรณ์ และรถยนต์ ซึ่งเป็นสินทรัพย์ที่เปลี่ยนแปลงเป็นเงินได้ยากกว่าสินทรัพย์หมุนเวียน

หนี้สินของสหกรณ์ คือ สิทธิหนี้ของสหกรณ์ต่อบุคคลหรือองค์กรอื่นๆ ซึ่งสหกรณ์ต้องชำระให้เสร็จสิ้นในอนาคต แบ่งออกเป็นหนี้ระยะสั้นและหนี้ระยะยาว ซึ่งสหกรณ์จะใช้หนี้สินในการเสริมทุนเพื่อดำเนินธุรกิจของสหกรณ์

2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานสหกรณ์

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานสหกรณ์ประกอบไปด้วยปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของสหกรณ์ ปัจจัยภายในของสหกรณ์ เช่น ทรัพยากรมนุษย์ หากแบ่งตามโครงสร้างสหกรณ์ จะประกอบไปด้วย 1) สมาชิก 2) คณะกรรมการดำเนินงานสหกรณ์ 3) ผู้จัดการสหกรณ์ และ 4) เจ้าหน้าที่สหกรณ์ โดย “ผู้จัดการ” คือ หัวหน้าฝ่ายปฏิบัติงานในสหกรณ์ โดยปฏิบัติงานภายใต้การควบคุมดูแลของคณะกรรมการดำเนินงานสหกรณ์ที่สมาชิกได้เลือกให้เป็นตัวแทนในการบริหารงาน ผลการศึกษาของ ชุตติกาญจน์ มาศเสมอ และคณะ (2563) และประสพชัย พสุนนท์ และพิทักษ์ ศิริวงศ์ (2556) เสนอว่า ศักยภาพของผู้จัดการสหกรณ์มีผลต่อการดำเนินงานสหกรณ์ โดยเฉพาะปัจจัยระดับการศึกษาของผู้จัดการ สามารถเป็นตัวชี้วัดในการนำมาพิจารณาต่อทักษะของการพัฒนาและการเรียนรู้ในการดำเนินงานในสหกรณ์ได้

ปัจจัยต่อมาคือ ทรัพยากรด้านการเงิน เช่น ทุนเรือนหุ้น สินทรัพย์ และหนี้สิน เป็นปัจจัยสำคัญที่ถูกนำมาบริหารจัดการเพื่อขับเคลื่อนธุรกิจสหกรณ์สำหรับบริการสมาชิก สร้างความมั่นคงด้านสภาพคล่อง และการทำกำไรของสหกรณ์ โดยทุนของสหกรณ์ที่สำคัญคือ เงินทุนของสหกรณ์ ซึ่งเป็นเงินของสมาชิกที่นำมาลงทุนในสหกรณ์เพื่อให้สหกรณ์ดำเนินธุรกิจได้ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ในส่วนของสินทรัพย์และหนี้สินของสหกรณ์ เป็นสิ่งที่แสดงสถานะทางการเงินของสหกรณ์ที่ใช้ในการประเมินความเสี่ยงและความเป็นไปได้ในการดำเนินงานของสหกรณ์ (Kumkit, 2020)

ปัจจัยภายในอื่น เช่น ประเภทของสหกรณ์ ขนาดของสหกรณ์ และอายุของสหกรณ์ ก็มีผลต่อการดำเนินงานของสหกรณ์เช่นกัน ตัวอย่างเช่น สหกรณ์ขนาดใหญ่มักมีประสบการณ์และความสามารถของฝ่ายจัดการที่มีความเป็นมืออาชีพมากกว่าสหกรณ์ขนาดเล็ก สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ชุตติกาญจน์ มาศเสมอ และคณะ (2563) และ ประภัศร วารศิริ และสุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์ (2561) อย่างไรก็ตาม สหกรณ์ที่มีอายุมาก หรือ จัดตั้งมานานมักประสบปัญหาด้านความสามารถในการปรับตัวให้ทันกับสภาพการแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงของตลาดหรือระบบเศรษฐกิจ ต่างจากสหกรณ์ที่มีอายุน้อยกว่าที่ปรับตัวได้เร็วกว่า แต่สหกรณ์ที่มีอายุน้อยมักประสบปัญหาด้านเงินทุนในการดำเนินธุรกิจสหกรณ์ที่อาจไม่เพียงพอใน

การสนองตอบต่อสมาชิก ซึ่งต้องสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้สนใจที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกเพิ่มเติม อันเป็นแนวทางหนึ่งในการเพิ่มทุนให้แก่สหกรณ์ที่มีอายุน้อยได้ (เจนจิรา บุญเกิด, 2557)

3. วิธีการดำเนินงานวิจัย

3.1 เครื่องมือวิจัย

3.1.1 เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การศึกษาครั้งนี้ใช้เครื่องมือสถิติเชิงพรรณนา เช่น ค่าเฉลี่ย เพื่ออธิบายภาพรวมเกี่ยวกับผลการดำเนินงานในภาพรวมของสหกรณ์ที่มีการจดทะเบียนในประเทศไทยประจำปี 2563 โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้อง เผยแพร่โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ ทั้งสหกรณ์ที่มีผู้จัดการและไม่มีผู้จัดการ รวมถึงข้อมูลด้าน สินทรัพย์ หนี้สิน ส่วนทุน กำไร อัตราผลตอบแทนทางการเงิน ROA และ Debt-ratio ของสหกรณ์ 7 ประเภท ได้แก่ สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์บริการ สหกรณ์ประมง สหกรณ์ร้านค้า และสหกรณ์ออมทรัพย์ ยิ่งไปกว่านั้นเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นเกี่ยวกับผลการดำเนินงานของสหกรณ์ที่มีการจดทะเบียนในประเทศไทย ผู้วิจัยได้ใช้สถิติเชิงอนุมานโดยการทดสอบผลต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างสองประชากร (Two-sample T-test) เพื่อชี้ให้เห็นว่า การมีผู้จัดการและการไม่มีผู้จัดการสหกรณ์มีผลต่อการดำเนินกิจการสหกรณ์อย่างไร โดยกำหนดสมมติฐานหลัก คือ การมีผู้จัดการสหกรณ์มีผลทำให้ค่าอัตราส่วนทางการเงิน ได้แก่ สินทรัพย์ หนี้สิน ส่วนทุน กำไร ROA และ Debt-ratio มีค่าน้อยกว่าหรือเท่ากับการไม่มีผู้จัดการสหกรณ์ ขณะที่สมมติฐานทางเลือก คือ การมีผู้จัดการสหกรณ์มีผลทำให้ค่าอัตราส่วนทางการเงิน ได้แก่ สินทรัพย์ หนี้สิน ส่วนทุน กำไร ROA และ Debt-ratio มีค่ามากกว่าการไม่มีผู้จัดการสหกรณ์

3.1.2 เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การศึกษาครั้งนี้ใช้พัฒนาแบบจำลองเชิงประจักษ์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยภายในของสหกรณ์ที่มีผลต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ในประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิข้อมูลรายงานฐานะทางการเงินของสหกรณ์ทั่วประเทศ เผยแพร่โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ ครอบคลุมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 – 2563 (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2564) การศึกษาครั้งนี้ไม่ได้ครอบคลุมรายงานฐานะทางการเงินช่วงของการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (ระหว่างปี 2564 – 2566) เพื่อป้องกันความผันผวนและความผิดปกติของรายงานฐานะทางการเงินอันเนื่องจากการแพร่ระบาดของโรคดังกล่าว นอกจากนี้คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นและจัดการปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพข้อมูล อันเนื่องมาจากปัญหา ค่าผิดปกติ (Outliers) ของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

3.2 แบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา

เพื่อศึกษาปัจจัยภายในที่มีผลต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ในประเทศไทย งานวิจัยนี้ได้พัฒนาแบบจำลอง สมการที่ 1 และสมการที่ 2 โดยประยุกต์มาจาก Almazari (2014), Eric and Claude (2020), Vo and Nguyen (2014), Zakaria et al. (2020) คำอธิบายตัวแปรของสมการที่ 1 และ 2 ดังตารางที่ 1

$$ROA_{it} = \beta_0 + \beta_1 X1_{it} + \beta_2 X2_{it} + \beta_3 X3_i + \beta_4 X4_i + \beta_5 X5_{it} + \beta_6 X6_i + \beta_7 X7 + \alpha_i + \epsilon_{it} \quad (1)$$

$$Debt-ratio_{it} = \beta_0 + \beta_1 X1 + \beta_2 X2 + \beta_3 X3 + \beta_4 X4 + \beta_5 X5 + \beta_6 X6 + \beta_7 X7 + \alpha_i + \epsilon_{it} \quad (2)$$

ตาราง 1 คำอธิบายตัวแปรที่ใช้ในสมการที่ 1 และ 2

ตัวแปร	คำอธิบายตัวแปร
ตัวแปรตาม	
ROA_{it}	อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์ของสหกรณ์ที่ i ในปีที่ t
$Debt-ratio_{it}$	อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์รวมของสหกรณ์ที่ i ในปีที่ t
ตัวแปรอิสระ	
X_1	อายุของสหกรณ์ที่ i ในปีที่ t
X_2	จำนวนสมาชิกของสหกรณ์ที่ i ในปีที่ t
X_3	ระดับการศึกษาของผู้จัดการสหกรณ์ที่ i
X_4	เพศของผู้จัดการสหกรณ์ที่ i
X_5	ทุนของสหกรณ์ที่ i ในปีที่ t
X_6	ประเภทของสหกรณ์ที่ i
X_7	ขนาดของสหกรณ์ที่ i
α_i	ลักษณะเฉพาะที่สังเกตไม่ได้ (Unobserved characteristics) ของสหกรณ์ที่ i
ε_{it}	ค่าความคลาดเคลื่อน

3.3 การจัดการข้อมูลและตัวแปร

จากสมการที่ 1 และสมการที่ 2 ตัวแปรตามของการศึกษาค้างนี้ คือ อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์ของสหกรณ์ (ROA_{it}) และ อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์รวมของสหกรณ์ ($Debt-ratio_{it}$) ของแต่ละสหกรณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยที่อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์ของสหกรณ์ถูกคำนวณจากสัดส่วนของกำไรสุทธิต่อสินทรัพย์รวมทั้งหมดของสหกรณ์ ในขณะที่อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์รวมของสหกรณ์ถูกคำนวณจากสัดส่วนหนี้สินทั้งหมดของสหกรณ์ต่อสินทรัพย์รวมทั้งหมดของสหกรณ์ ในขณะที่ตัวแปรอิสระประกอบไปด้วย ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ ได้แก่ อายุของสหกรณ์ i ในปีที่ t (X_{1it}) (มีหน่วยเป็น ปี), จำนวนสมาชิกของสหกรณ์ i ในปีที่ t (X_{2it}) (มีหน่วยเป็นจำนวนคน), ระดับการศึกษาของผู้จัดการของสหกรณ์ i (X_{3i}) (แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี, ระดับปริญญาตรี และสูงกว่าระดับปริญญาตรี), เพศของผู้จัดการสหกรณ์ i (X_{4i}) (เพศชาย หรือ เพศหญิง), และทุนของสหกรณ์ i ในปีที่ t (X_{5i}) (มีหน่วยเป็นล้านบาท) และตัวแปรควบคุม (Control variable) อื่นๆ ได้แก่ ประเภทของสหกรณ์ i (X_{6i}) ซึ่งแบ่งออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่ สหกรณ์เครดิตยูเนียน, สหกรณ์การเกษตร, สหกรณ์นิคม, สหกรณ์บริการ, สหกรณ์ประมง, สหกรณ์ร้านค้า และ สหกรณ์ออมทรัพย์ และ ขนาดของสหกรณ์ i (X_{7i}) ประกอบไปด้วย 2 ขนาด ได้แก่ ขนาดใหญ่ และ ขนาดเล็ก โดยที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้กำหนดการแบ่งขนาดของสหกรณ์ คือ ถ้าหากสหกรณ์ใดมีขนาดสินทรัพย์สูงกว่า 5,000 ล้านบาทขึ้นไป จะถูกกำหนดเป็นสหกรณ์ขนาดใหญ่ (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2564) ซึ่งตัวแปรเหล่านี้ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมา (Kumkit et al, 2022)

นอกจากนี้ จากขั้นตอนการตรวจสอบและจัดการปัญหาคุณภาพข้อมูล พบว่า จากขั้นตอนการตรวจสอบและจัดการปัญหาคุณภาพข้อมูล พบว่า บางสหกรณ์มีข้อมูลรายงานฐานะทางการเงินที่ขาดหายไป ทำให้ลักษณะของข้อมูลมีช่องว่างเกิดขึ้น และนำไปสู่การเป็น Unbalanced panel data จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมาพบว่า การกะประมาณแบบจำลองที่มีการใช้ข้อมูลลักษณะดังกล่าวสามารถใช้วิธีการกะประมาณถดถอยแบบ Fixed effect หรือ Random effect ได้ทั้งสองแบบ (Wooldridge, 2002)

อย่างไรก็ตาม ถ้าตัวแปรลักษณะเฉพาะที่สังเกตไม่ได้ของแต่ละสหกรณ์ (Individual unobserved characteristics) มีความสัมพันธ์กับค่าคลาดเคลื่อนของสมการ (Error term) วิธีการประมาณแบบ Random effect จะนำไปสู่ผลการประมาณที่มีคุณสมบัติไม่คงเส้นคงวาและเอนเอียง (Inconsistent and biased estimates) ดังนั้น เพื่อประมาณการแบบจำลองสมการที่ 1 และ 2 คณะผู้วิจัยใช้วิธีการประมาณถดถอยแบบ Fixed effect

อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้ไม่สามารถทำการทดสอบความเหมาะสมระหว่างการนำวิธีการประมาณแบบ Fixed effect และวิธีการประมาณแบบ Random effect ด้วย Hausman Test ได้ เนื่องจากแบบจำลองที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีแนวโน้มที่จะละเมิดข้อสมมติฐานที่สำคัญของ Hausman Test ได้แก่ Strict exogeneity และ Homoskedasticity

4. ผลลัพธ์การวิจัยและการอภิปรายผล

4.1 ลักษณะข้อมูลสถิติพรรณนาของผลการดำเนินงานสหกรณ์ไทย

ข้อมูลทั่วไปของสหกรณ์ปี 2563 (ตารางที่ 2) พบว่า มีจำนวนสหกรณ์ทั้งสิ้น 6,653 แห่ง เป็นสหกรณ์ที่กำลังดำเนินการ 6,568 แห่ง หยุดดำเนินการ 166 แห่ง โดยประเภทสหกรณ์ที่มีการดำเนินงานอยู่มากที่สุดคือ สหกรณ์การเกษตร 3,278 แห่ง มีจำนวนสมาชิกรวม 6,197,329 ราย รองลงมาคือ สหกรณ์ออมทรัพย์ 1,401 แห่ง มีจำนวนสมาชิกรวม 3,103,488 ราย และสหกรณ์บริการ 1,029 แห่ง มีจำนวนสมาชิกรวม 481,993 ราย สหกรณ์ที่กำลังดำเนินงานอยู่มีอายุเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 27.22 ปี ประเภทสหกรณ์ที่อายุเฉลี่ยสูงสุดคือ สหกรณ์นิคม อายุเฉลี่ย 40.85 ปี รองลงมาคือ สหกรณ์ร้านค้า อายุเฉลี่ย 33.33 ปี

เมื่อพิจารณา การจ้างผู้จัดการสหกรณ์เฉพาะสหกรณ์ที่ดำเนินงานอยู่ พบว่า มีสัดส่วนการจ้างผู้จัดการสหกรณ์ร้อยละ 50.65 โดยสหกรณ์ร้านค้ามีสัดส่วนการจ้างผู้จัดการสหกรณ์สูงที่สุดที่ร้อยละ 85.60 รองลงมาคือ สหกรณ์ออมทรัพย์ ร้อยละ 83.08 และสหกรณ์นิคม ร้อยละ 76.47 โดยสหกรณ์ที่มีสัดส่วนการจ้างผู้จัดการสหกรณ์น้อยที่สุดคือ สหกรณ์ประมง ร้อยละ 28.77 รองลงมาคือ สหกรณ์บริการ ร้อยละ 29.83 และสหกรณ์การเกษตรร้อยละ 41.34 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยข้อมูลด้านการเงินของสหกรณ์ทั่วประเทศไทย ในปี 2563 เช่น สหกรณ์ทั่วประเทศไทยมีสินทรัพย์และหนี้สินเฉลี่ยประมาณ 690.71 และ 380.62 ล้านบาท ตามลำดับ โดยที่สหกรณ์ออมทรัพย์ มีสินทรัพย์และหนี้สินเฉลี่ยมากที่สุดเมื่อเทียบกับสหกรณ์ประเภทอื่น ๆ นอกจากนี้ยังพบว่า ค่า ROA และ Debt-ratio เฉลี่ยของสหกรณ์ทั่วประเทศไทยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 64.79 และ 1.89 ตามลำดับ

ตาราง 2 ข้อมูลทั่วไปของสหกรณ์แต่ละประเภท ปี 2563

ประเภทสหกรณ์	รวม จำนวน (แห่ง)	อยู่ระหว่าง ดำเนินการ (แห่ง)	หยุด ดำเนินการ (แห่ง)	จำนวน สหกรณ์ จัดตั้งใหม่	อายุเฉลี่ย ของ สหกรณ์ (ปี)	จำนวน สมาชิก (ราย)	มีผู้จัดการ สหกรณ์ (แห่ง)	จำนวน สหกรณ์ที่ไม่ มีผู้จัดการ (แห่ง)
เครดิตยูเนียน	581	577	6	14	19.77	799,206	308	269
การเกษตร	3,307	3,278	119	56	22.94	6,197,329	1,355	1,923
นิคม	85	85	0	0	40.85	186,862	65	20
บริการ	1,063	1,029	32	51	19.84	481,993	307	722
ประมง	74	73	4	2	19.44	14,476	21	52
ร้านค้า	126	125	2	2	33.33	655,564	107	18
ออมทรัพย์	1,417	1,401	3	16	21.10	3,103,488	1,164	237
รวม	6,653	6,568	166	141	27.22	11,438,918	3,327	3,241

ตาราง 3 ข้อมูลค่าเฉลี่ยทางการเงินของสหกรณ์แยกตามประเภทสหกรณ์ ปี 2563

ประเภทสหกรณ์	สินทรัพย์ (ล้านบาท)	หนี้สิน (ล้านบาท)	ส่วนทุน (ล้านบาท)	กำไร (ล้านบาท)	ROA (%)	Debt-ratio
เครดิตยูเนียน	110.77 (353.68)	80.53 (664.09)	73.55 (526.60)	3.96 (14.50)	6.00 (14.82)	0.50 (1.27)
การเกษตร	261.61 (9,634.00)	234.21 (9,630.67)	30.84 (94.14)	3.09 (16.60)	28.19 (349.89)	1.89 (19.21)
นิคม	134.40 (277.61)	96.63 (191.84)	43.68 (96.69)	13.56 (82.28)	15.19 (63.66)	1.07 (2.09)
บริการ	23.69 (213.09)	14.63 (132.97)	9.82 (84.86)	1.04 (9.79)	290.80 (7,653.47)	5.70 (85.97)
ประมง	13.42 (53.76)	10.56 (31.00)	10.53 (30.31)	0.92 (2.73)	27.89 (151.29)	1.59 (6.11)
ร้านค้า	55.74 (369.03)	27.64 (219.39)	28.12 (152.78)	2.64 (11.37)	10.39 (11.75)	0.22 (0.208)
ออมทรัพย์	2,555.55 (15,433.90)	1,186.42 (4,948.16)	1,389.82 (13,80.26)	69.21 (209.26)	41.11 (1,285.82)	0.30 (0.49)
รวม	690.71 (9,889.66)	380.62 (7,178.70)	320.54 (6,396.88)	17.02 (101.58)	64.79 (2,913.83)	1.89 (34.66)

ที่มา: กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2564)

หมายเหตุ: ตัวเลขแสดงในวงเล็บ คือ ค่าความคาดเคลื่อน (Standard deviation)

เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นเกี่ยวกับผลการดำเนินงานของสหกรณ์ที่มีการจดทะเบียนในประเทศไทย ระหว่างการมีผู้จัดการสหกรณ์และการไม่มีผู้จัดการสหกรณ์ ผลจากการทดสอบผลต่างของค่าเฉลี่ยผลการดำเนินงานของสหกรณ์ที่มีผู้จัดการและสหกรณ์ที่ไม่มีผู้จัดการสหกรณ์ โดยทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของ สินทรัพย์ หนี้สิน ส่วนทุน กำไร ROA และ Debt-ratio ตารางที่ 4 ซึ่งให้เห็นว่า สหกรณ์ที่มีผู้จัดการมีค่าเฉลี่ยสินทรัพย์ หนี้สิน ทุน และกำไร มากกว่าสหกรณ์ที่ไม่มีผู้จัดการในสหกรณ์ทุกประเภท ยกเว้นประเภทสหกรณ์ร้านค้า เป็นเพราะจำนวนสหกรณ์ร้านค้าในประเทศไทยมีจำนวนไม่มาก และผลการดำเนินงานของสหกรณ์ร้านค้าไม่แตกต่างกัน ในขณะที่สหกรณ์นิคม ที่ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงการไม่ปฏิเสธสมมติฐานหลัก กรณีการเปรียบเทียบผลต่างค่าเฉลี่ยของกำไรซึ่งเป็นเหตุผลที่คล้ายกับสหกรณ์ร้านค้า คือ จำนวนสหกรณ์ค่อนข้างน้อย และผลการดำเนินงานในภาพรวมส่วนใหญ่คล้ายคลึงกัน และไม่มีมีความแตกต่างอย่างชัดเจน (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2567) ในกรณีอัตราส่วนทางการเงิน ROA มีเพียงสหกรณ์เครดิตยูเนียนและสหกรณ์การเกษตรที่ค่าเฉลี่ย ROA ของสหกรณ์ที่มีผู้จัดการมากกว่าสหกรณ์ที่ไม่มีผู้จัดการ หากพิจารณาค่า Debt-ratio มีเพียงสหกรณ์นิคม และสหกรณ์ออมทรัพย์ที่ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงการไม่ปฏิเสธสมมติฐานหลัก กรณีการเปรียบเทียบผลต่างค่าเฉลี่ยของค่า Debt-ratio ระหว่างการมีและการไม่มีผู้จัดการสหกรณ์ กล่าวคือสหกรณ์ที่มีผู้จัดการจะมีค่า Debt-ratio ที่น้อยกว่าหรือเท่ากับสหกรณ์ที่ไม่มีผู้จัดการ แสดงให้เห็นว่า ผู้จัดการสหกรณ์เป็นปัจจัยที่ส่งผลกับผลการดำเนินงานของสหกรณ์ได้

ตาราง 4 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทางการเงินของสหกรณ์ระหว่างมีผู้จัดการสหกรณ์และไม่มีผู้จัดการสหกรณ์แยกตามประเภทสหกรณ์ ปี 2563

ประเภทสหกรณ์	สินทรัพย์	หนี้สิน	ส่วนทุน	กำไร	ROA	Debt-ratio
เครดิตยูเนียน	t = -5.95 ^{***} (0.0000)	t = -2.44 ^{***} (0.0073)	t = -2.65 ^{***} (0.0041)	t = -4.79 ^{***} (0.0000)	t = 3.25 ^{***} (0.0006)	t = 0.74 (0.7709)
การเกษตร	t = -1.81 ^{***} (0.0347)	t = -1.62 [*] (0.0517)	t = -22.02 ^{***} (0.0000)	t = -10.84 ^{***} (0.0000)	t = 2.08 ^{***} (0.0186)	t = 0.93 (0.8247)
นิคม	t = -2.43 ^{***} (0.0085)	t = -2.59 ^{***} (0.0056)	t = -2.07 ^{**} (0.0207)	t = -0.82 (0.2067)	t = -0.54 (0.7601)	t = 2.00 ^{**} (0.0243)
บริการ	t = -4.10 ^{***} (0.0000)	t = -3.54 ^{***} (0.0002)	t = -4.75 ^{***} (0.0000)	t = -2.58 ^{***} (0.0050)	t = 0.70 (0.2412)	t = 1.15 (0.1235)
ประมง	t = -3.55 ^{***} (0.0003)	t = -3.60 ^{***} (0.0003)	t = -2.58 ^{***} (0.0059)	t = -3.80 ^{***} (0.0001)	t = 0.63 (0.2644)	t = 0.46 (0.3216)
ร้านค้า	t = -0.62 (0.2650)	t = -0.55 (0.2887)	t = -0.71 (0.2365)	t = -0.90 (0.1824)	t = -0.41 (0.6616)	t = 0.19 (0.4231)
ออมทรัพย์	t = -2.48 ^{***} (0.0065)	t = -3.51 ^{***} (0.0002)	t = -1.55 [*] (0.0607)	t = -4.93 ^{***} (0.0000)	t = -0.33 (0.6315)	t = -5.86 ^{***} (0.0000)
รวม	t = -5.40 ^{***} (0.0000)	t = -4.07 ^{***} (0.0000)	t = -3.87 ^{***} (0.0001)	t = -12.72 ^{***} (0.0000)	t = 1.14 (0.1270)	t = 2.42 ^{***} (0.0077)

หมายเหตุ: พิจารณาเฉพาะสหกรณ์ที่ดำเนินงานอยู่

*, **, *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1, 0.05 และ 0.01

ตัวเลขแสดงในวงเล็บ คือ ค่า p-value

4.2 ผลการศึกษาเชิงประจักษ์

คณะผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบปัญหา

Multicollinearity ระหว่างตัวแปรอิสระที่เป็นตัวแปรเชิงปริมาณในแบบจำลอง ซึ่งประกอบไปด้วยอายุของสหกรณ์ (X₁) จำนวนสมาชิกของสหกรณ์ (X₂) และทุนของสหกรณ์ (X₅) พบว่า ตัวแปรเหล่านี้ไม่มีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงเกิดขึ้น เนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าต่ำกว่า 0.75 (Gujarati, 2004) (ตาราง 5)

ตาราง 5 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระในแบบจำลอง

	X ₁	X ₂	X ₅
X ₁	1.00		
X ₂	0.34	1.00	
X ₅	0.23	0.35	1.00

ตาราง 6 แสดงผลการประมาณเพื่ออธิบายปัจจัยภายในที่มีผลต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ในประเทศไทย พบว่า สำหรับแบบจำลองที่ 1 ตัวแปรอายุของสหกรณ์ (X₁) มีผลกระทบเชิงลบต่อตัวแปรค่า ROA ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Kumkit (2020) ที่พบว่า สหกรณ์ที่มีการดำเนินงานในระยะเวลาสั้น หากได้บุคคลากรที่เข้ามาบริหารจัดการสหกรณ์ที่ขาดความรู้ความสามารถ หรือขาดจิตตารมณ์ สามารถส่งผลให้ผลประกอบการของสหกรณ์ไม่มีประสิทธิภาพได้ ดังนั้น

การให้การศึกษาและความเข้าใจด้านสหกรณ์ รวมถึงการเลือกคนดีที่มีความสามารถเข้ามาบริหารจัดการสหกรณ์ให้ต่อเนื่องยั่งยืน และการมีระบบธรรมาภิบาลที่ดี เป็นสิ่งที่สหกรณ์ต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของเจนจิรา บุญเกิด (2557) ที่พบว่า สหกรณ์ที่มีระยะเวลาการดำเนินงานนานผู้จัดการควรให้ความสำคัญกับการจัดการด้านการเงิน การจัดการ รวมถึงเป็นสหกรณ์ที่มีฐานะมั่นคง ในขณะที่ตัวแปรจำนวนสมาชิกของสหกรณ์ (X_2) มีผลกระทบเชิงบวกต่อตัวแปร ค่า ROA ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.1 เนื่องจากสหกรณ์ที่มีสมาชิกที่เพิ่มขึ้น นั่นคือ การที่สมาชิกเข้ามาใช้บริการที่สหกรณ์จัดให้มากขึ้นไปด้วย จึงส่งผลให้รายได้ที่เกิดขึ้นกับสหกรณ์เป็นไปในทิศทางบวก และส่งผลดีกับผลประกอบการที่เกิดขึ้นกับสหกรณ์ในแต่ละปี ด้วยเหตุนี้ การที่สหกรณ์ให้ความสำคัญกับการให้บริการ สามารถส่งผลให้มีบุคคลที่สนใจ และต้องการใช้บริการกับสหกรณ์ มาสมัครเป็นสมาชิกกับสหกรณ์ได้ (นิภาภรณ์ ไสยวงศ์ และคณะ, 2556) นอกจากนี้ยังพบว่า ตัวแปรทุนของสหกรณ์ (X_5) มีผลกระทบเชิงลบต่อตัวแปรค่า ROA ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของณิชาภา เกตุอินทร์ และฐิตาภรณ์ สีนจรรยาศักดิ์ (2564) กล่าวคือ ทุนสหกรณ์ จัดได้ว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการสร้างรายได้ และความมั่นคงให้กับสหกรณ์ ดังนั้น การที่ทุนสหกรณ์ที่ลดลง จะส่งผลให้ค่า ROA ติดลบซึ่งแสดงให้เห็นว่า การสร้างรายได้ให้กับสหกรณ์และทุนสหกรณ์มีอัตราลดลงในทิศทางเดียวกัน ในขณะที่หากพิจารณาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้จัดการสหกรณ์พบว่า ระดับการศึกษา และเพศ ของผู้จัดการ ไม่มีผลต่อค่า ROA ของสหกรณ์ ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า ระดับการศึกษาเป็นส่วนช่วยให้การดำเนินธุรกิจสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้ แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ผู้จัดการจะไม่ได้จบการศึกษาที่ระดับสูง แต่หากมีความเข้าใจในแนวทางด้านสหกรณ์ เข้าใจจุดมุ่งหมายในการนำหลักการอุดมการณ์สหกรณ์มาใช้ในการดำเนินธุรกิจ และมีความตั้งใจเรียนรู้ และดำเนินงานโดยมอง ประโยชน์ของสมาชิกเป็นสำคัญ และดำเนินการตามอุดมการณ์ ไม่ขัดต่อกฎหมายสหกรณ์ บุคคลผู้นั้น สามารถเป็นผู้จัดการที่นำพาสหกรณ์ไปสู่เป้าหมายได้ไม่ว่าจะเป็นเพศใดก็ตาม หากพิจารณาด้านประเภทของสหกรณ์ พบว่า หากเปลี่ยนจากสหกรณ์เครดิตยูเนียนไปเป็นสหกรณ์ประเภทอื่นจะส่งผลให้ค่า ROA มีค่าเพิ่มขึ้นอาทิหากเปลี่ยนจากสหกรณ์เครดิตยูเนียนไปเป็นสหกรณ์การเกษตร หรือ สหกรณ์ประมง จะทำให้ค่า ROA เพิ่มขึ้น ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ทั้งนี้ เพราะทุกสหกรณ์ สามารถที่จะให้บริการกับสมาชิก และได้รับความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมในการใช้บริการกับสหกรณ์ จึงส่งผลให้สหกรณ์มีกำไรและรายได้เกิดขึ้นจากการบริหารเงินทุน และสินทรัพย์ที่สหกรณ์มีได้อย่างต่อเนื่อง (Kumkit et al, 2024) ในขณะที่ตัวแปรขนาดของสหกรณ์ (X_7) ถูกตัดออกจากแบบจำลองอันเนื่องมาจากการเป็นตัวแปร Time invariant variable

หากพิจารณาผลการศึกษาของแบบจำลองที่ 2 พบว่า มีเพียงตัวแปรทุนของสหกรณ์ (X_5) และตัวแปรประเภทของสหกรณ์ ที่มีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อตัวแปรอัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ของสหกรณ์ กล่าวคือ ตัวแปรทุนของสหกรณ์ (X_5) มีผลกระทบเชิงลบต่อตัวแปรอัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ของสหกรณ์ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 กล่าวคือ ถ้าทุนของสหกรณ์ของสหกรณ์เพิ่มขึ้น จะทำให้อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ของสหกรณ์ลดลง ทั้งนี้ เนื่องจากสหกรณ์ยังขาดความรู้ในการบริหารสภาพคล่อง สินทรัพย์ หรือ หนี้สินที่สหกรณ์มีกับผู้เกี่ยวข้อง การขาดความเข้าใจในการลงทุน และการใช้ประโยชน์จากข้อมูลทางการเงิน จึงอาจส่งผลดังกล่าวเกิดขึ้นได้ในภาพรวมของขบวนการสหกรณ์ (นภานันท์ ศรีชัยชนะ และณคุณ ธรณินิธิฐาน, 2567) ในขณะที่ตัวแปรประเภทของสหกรณ์ พบว่า ถ้าหากประเภทของสหกรณ์เปลี่ยนจากสหกรณ์เครดิตยูเนียนไปเป็นสหกรณ์ประมง จะทำให้ตัวแปรอัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ของสหกรณ์เพิ่มขึ้น ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ในขณะที่การเปลี่ยนประเภทของสหกรณ์จากเครดิตยูเนียนไปเป็นสหกรณ์ประเภทอื่น ไม่มีผลต่อตัวแปรอัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ของสหกรณ์ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิภาภรณ์ ไสยวงศ์ (2556) เนื่องจากสหกรณ์ประมงมีการดำเนินงานในภาพรวมที่สะท้อนให้เห็นว่า มีโอกาสที่จะเผชิญกับความเสี่ยงในการบริหารด้านการเงิน และการใช้ทรัพยากรด้านการเงินให้มีประสิทธิภาพ จึงส่งผลให้หนี้สินของสหกรณ์มีอัตราสูงกว่า การเพิ่มสินทรัพย์ หรือทุนของสหกรณ์ เครดิตยูเนียน และสหกรณ์อื่นๆ นอกจากนี้ หากพิจารณาดัชนีตัวแปรอื่นๆ จะพบว่า ตัวแปรอายุของสหกรณ์ (X_1), ตัวแปรจำนวนสมาชิกของสหกรณ์ (X_2) และตัวแปรส่วนบุคคลของผู้จัดการสหกรณ์ ซึ่งได้แก่ ระดับการศึกษา และเพศ ล้วนแล้วแต่ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรอัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์สหกรณ์ เนื่องจาก Debt Ratio เป็นอัตราส่วน

ทางการเงินที่จะสะท้อนให้เห็นความเสี่ยงทางการเงินที่จะเกิดขึ้นกับสหกรณ์ จากผลการศึกษา สหกรณ์ในประเทศไทย ที่พบว่าไม่มีผลนั้น เพราะว่า อยู่กับการตัดสินใจในการบริหารหนี้สินและทุนของสหกรณ์ในช่วงเวลานั้นๆ และหากสหกรณ์ยังคงตามหลักการสหกรณ์ และระเบียบข้อบังคับของสหกรณ์ และการคำนึงถึงผลประโยชน์ของเจ้าของ คือ สมาชิกสหกรณ์ เป็นสำคัญดังนั้น ไม่ว่าสหกรณ์นั้นๆ จะเพิ่งก่อตั้งหรือเกิดขึ้นมานาน และมีสมาชิกมากน้อยแค่ไหน รวมถึงผู้จัดการนึกถึงประโยชน์ของสหกรณ์เป็นสำคัญ ความเสี่ยงด้านการเงินของสหกรณ์ก็จะเกิดขึ้นได้ค่อนข้างยากมาก (ชัยวุฒิ เชมะรังสี, 2561) ในขณะที่ตัวแปรขนาดของสหกรณ์ (X_7) ถูกตัดออกจากแบบจำลองอันเนื่องมาจากการเป็นตัวแปร Time invariant variable

ตาราง 6 ผลการประมาณแบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม	
	ROA _{it}	Debt-ratio _{it}
อายุของสหกรณ์ (X_1)	-0.0003*** (0.0001)	-0.0022 (0.0024)
จำนวนสมาชิกของสหกรณ์ (X_2)	2.59e ⁻⁶ * (0.0000)	0.00003 (0.00003)
ระดับการศึกษาของผู้จัดการ (X_3)		
ต่ำกว่าระดับ ป.ตรี (Base)		
ระดับ ป.ตรี	0.0009 (0.0009)	-0.0184 (0.0132)
สูงกว่า ป.ตรี	0.0010 (0.0014)	0.0312 (0.0456)
เพศของผู้จัดการสหกรณ์ (X_4)	0.0006 (0.0010)	-0.0023 (0.0179)
ทุนของสหกรณ์ (X_5)	-0.0001*** (0.00002)	-0.0012** (0.0006)
ประเภทของสหกรณ์ (X_6)		
สหกรณ์เครดิตยูเนียน (Base)		
สหกรณ์การเกษตร	0.0316** (0.0125)	0.1754 (0.2550)
สหกรณ์นิคม	0.0299** (0.0125)	0.0583 (0.2551)
สหกรณ์บริการ	0.0144* (0.0076)	0.1148 (0.2348)
สหกรณ์ประมง	0.0301** (0.0125)	0.5455** (0.2552)
สหกรณ์ร้านค้า	0.0255** (0.0124)	0.1813 (0.2536)
สหกรณ์ออมทรัพย์	0.0108** (0.0046)	-0.0029 (0.1238)
ขนาดของสหกรณ์ (X_7)	Omitted	Omitted
Constant	0.0174** (0.0084)	0.4886** (0.1912)
Individual fixed effect	✓	✓
F-test	19.14***	2,800.23***
Obs.	9,469	9,469

หมายเหตุ: *, **, *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1, 0.05 และ 0.01 ตามลำดับ

ตัวเลขแสดงในวงเล็บ คือ ค่าความคาดเคลื่อนมาตรฐานแบบปรับค่า (Corrected standard error)

5. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ มีหลายมิติในการที่จะดำเนินการพิจารณา และได้ผลการวิจัยที่เหมือนหรือแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับช่วงเวลาและสถานการณ์ที่จะมีผลกับปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ สำหรับ

การศึกษาค้นคว้าพบว่า ในส่วนของผลประกอบการหรืออัตราส่วนกำไรต่อสินทรัพย์นั้น ตัวแปรที่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญได้แก่ อายุของสหกรณ์ โดยส่งผลทางลบ หรือแนวโน้มที่ลดลง แต่อย่างไรก็ตามมีการศึกษาที่ผลวิจัยของสหกรณ์ที่มีความยั่งยืน หรือมีระยะเวลาในการดำเนินการนาน ส่วนใหญ่ผู้บริหารจะมีวิสัยทัศน์และมีประสบการณ์ในการดำเนินธุรกิจ ซึ่งจะส่งผลให้ ROA มีค่าเป็นบวก รวมทั้งการบริหารงานสหกรณ์ที่มีผู้จัดการสหกรณ์ส่งผลให้การดำเนินงานมีความแตกต่างกัน ยกเว้นประเภทสหกรณ์ร้านค้า และสหกรณ์นิคม ที่ไม่มีความแตกต่าง นั่นอาจเป็นเพราะสหกรณ์มีจำนวนค่อนข้างน้อย และผลการดำเนินงานมีความคล้ายคลึงกัน ตัวอย่างเช่น พรรณราย และคณะ ปี 2563 ศึกษาสหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัดที่พบว่า เป็นสหกรณ์ที่เกิดขึ้นมายาวนาน และสร้างความยั่งยืนเป็นผลมาจากการมีวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร ความรู้ความชำนาญเฉพาะด้าน วัฒนธรรมองค์กร การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน มีผลการดำเนินงานที่ดี แต่อย่างไรก็ตามสหกรณ์ควรต้องมีความต่อเนื่องในการพัฒนาบุคลากรในการให้ความรู้และจัดฝึกอบรม เพื่อให้การดำเนินงานสหกรณ์ได้รับการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพต่อเนื่องจากกลุ่มสู่รุ่น

ผลการดำเนินงานของสหกรณ์ที่มีประสิทธิภาพเกิดจากปัจจัยของสหกรณ์ที่ใช้ในการบริหารจัดการ ตามหลักธรรมาภิบาล สหกรณ์ที่ความเหมาะสมในแต่ละมิติ สำหรับการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดินนั้น ผู้จัดการสหกรณ์จัดเป็นปัจจัยสำคัญที่มีบทบาทโดยตรงทำให้การใช้ทรัพยากรเกิดประโยชน์กับสมาชิกอย่างคุ้มค่า ดังนั้นผู้จัดการควรเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถด้านสหกรณ์ และต้องมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาธุรกิจของสหกรณ์ให้เจริญก้าวหน้าและประสบผลสำเร็จตามนโยบายของที่ประชุมใหญ่ และจากการทบทวนวรรณกรรม ผลการดำเนินงานในการศึกษา เลือกใช้อัตราส่วนผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ เป็นตัวชี้วัดซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา ของ โพธิ์ตะวัน ทีโยตระกูล และคณะ (2561) ได้วิเคราะห์สุขภาพทางการเงินของสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงราย และ อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์เป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่มีความเหมาะสมในการวัดประสิทธิภาพการบริหารสินทรัพย์ให้เกิดประโยชน์ คุ้มค่าให้กับสหกรณ์ สหกรณ์ในประเทศไทย มี ROA แนวโน้มลดลง ซึ่งอาจเพราะใน 2-3 ปี ที่ผ่านมาเศรษฐกิจไทยมีทิศทางลง เพราะปัญหาจากภัยธรรมชาติและสถานการณ์โควิด จึงส่งผลให้ประชาชนในประเทศได้รับผลกระทบ รวมถึงสมาชิก สหกรณ์ ที่มีรายได้ที่ลดลง และไม่สามารถชำระหนี้ที่มีกับสหกรณ์ได้ตามนัด รวมถึงการเหตุการณ์ทุจริตของสหกรณ์ในประเทศไทย (ศิริลักษณ์ นามวงศ์ และ ประเสริฐ จรรยาสุภาพ, 2561) จึงสนับสนุนให้ผู้วิจัยมีมุมมองเกี่ยวกับบทบาทของผู้จัดการสหกรณ์ ว่าเป็นบทบาทที่มีความสำคัญมากในการขับเคลื่อนให้การดำเนินงานของสหกรณ์ เกิดความคุ้มค่า ดังนั้น การคัดเลือกผู้จัดการสหกรณ์ โดยเกณฑ์การพิจารณาระดับการศึกษา จึงเป็นคุณสมบัติที่สหกรณ์ควรให้ความสนใจ หรือ พิจารณาประสบการณ์และความรู้ความสามารถในการดำเนินธุรกิจแต่ควรต้องเพิ่มการพิจารณาด้านความเป็นสหกรณ์ โดย ผู้จัดการควรต้องเข้าใจในอุดมการณ์ คุณค่า และหลักการสหกรณ์ด้วยเช่นกัน โดยแบบจำลองในการศึกษาได้นำปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการดำเนินงาน คือ สินทรัพย์ หนี้สิน ทุนและกำไรของสหกรณ์ รวมทั้งจำนวนสมาชิก และระยะเวลาการดำเนินงานของสหกรณ์ มาประกอบการวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบให้สมมติฐานการวิจัยครั้งนี้ โดยจากการวิเคราะห์แบบจำลองด้วยสมการถดถอยแบบ fixed effect ผลพบว่า ระดับการศึกษาที่สูงขึ้นของผู้จัดการสหกรณ์ ในระดับการศึกษาที่สูงกว่าปริญญาตรี ส่งผลต่อผลการดำเนินงานสหกรณ์ในทิศทางตรงข้ามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ 0.05 หมายความว่า ระดับการศึกษาปริญญาตรีของผู้จัดการสหกรณ์ เป็นเกณฑ์ที่เหมาะสมที่ใช้ในการคัดเลือกผู้จัดการสหกรณ์เบื้องต้น โดยควรเน้นในด้านภาวะผู้นำ คุณภาวะและประสบการณ์ในการดำเนินธุรกิจ การส่งฝึกอบรมให้มีความรู้ด้านธรรมาภิบาล แนวคิด อุดมการณ์ และหลักการสหกรณ์ ตามผลการศึกษาในหลายงานวิจัยที่ผ่านมา (จักรพันธ์ กิตตินรรัตน์ และ จุฑาทิพย์ พหลภาคย์, 2557; เจนจิรา บุญเกิด, 2557; นัฐภรณ์ สูดยอด, 2545)

6. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคตและประโยชน์ของการวิจัย

6.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

6.1.1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาภาพรวมของสหกรณ์ทุกประเภท จึงเป็นภาพกว้างที่ทำให้เห็นปัจจัยที่ส่งผลกับประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ซึ่งการวิจัยในอนาคต สามารถศึกษาแยกตามประเภท เพื่อทำความเข้าใจในฐานทางการเงินและบทบาทของผู้บริหาร เพื่อให้ตรงตามเป้าหมาย และทักษะของสหกรณ์ประเภทนั้น ๆ ได้

6.1.2 สหกรณ์ในประเทศไทยมีหลายขนาด ดังนั้นสามารถศึกษาตามรายขนาดเพื่อ ได้ปัจจัยในการดำเนินงานที่เหมาะสมกับสหกรณ์ตามขนาดนั้น ๆ ได้

6.2 ประโยชน์ของการวิจัย

การวัดสุขภาพทางการเงินของสหกรณ์ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพการดำเนินงานได้ โดย ROA และ Debt ratio เป็นตัวชี้วัดทางการเงินที่ได้รับการยอมรับ และสามารถพยากรณ์การบริหารจัดการในองค์กรได้ค่อนข้างแม่นยำ และมีหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ ได้แก่ สินทรัพย์ หนี้สิน ทุนและกำไรของสหกรณ์ รวมทั้งจำนวนสมาชิก และระยะเวลาการดำเนินงานของสหกรณ์ รวมถึงความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการสหกรณ์ ของ ผู้จัดการสหกรณ์ แต่อย่างไรก็ตามด้วยเป้าหมายในการจัดตั้งสหกรณ์ เกิดขึ้นมาเพื่อสมาชิกที่เป็นทั้งเจ้าของและผู้ให้บริการและควบคุมการดำเนินงานสหกรณ์ในเวลาเดียวกัน ดังนั้นการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลสหกรณ์จึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่ทำให้สหกรณ์ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้ ซึ่งนำมาซึ่งความเชื่อมั่นของสมาชิก และสร้างการมีส่วนร่วมให้สมาชิกมาใช้บริการ การเข้าร่วมประชุมใหญ่ และกิจกรรมต่าง ๆ ของสหกรณ์ โดยส่งผลให้สหกรณ์เป็นองค์กรเพื่อมวลสมาชิกโดยแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2564). *สารสนเทศกรมส่งเสริมสหกรณ์*. ค้นเมื่อ 20 มกราคม 2567, จาก <https://cpd.go.th/information-cpd/info-data-cpd.html>
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2567). *สารสนเทศกรมส่งเสริมสหกรณ์*. ค้นเมื่อ 12 มีนาคม 2568, จาก <https://cpd.go.th/information-cpd/info-data-cpd.html>
- จักรพันธ์ กิตติวรรัตน์ และ จุฑาทิพย์ พหลภาคย์. (2557). ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในเขตพื้นที่ภาคกลาง. *วารสารเศรษฐศาสตร์และกลยุทธ์การจัดการ*, 1(1), 1-15.
- เจนจิรา บุญเกิด. (2557). *การรับรู้ความเสี่ยงและการจัดการความเสี่ยงของผู้จัดการสหกรณ์การเกษตร*. หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ชุติกัญจน์ มาสเสมอ, วิษณุ วงศ์สินศิริกุล และ พัฒน์ พัฒนรังสรรค์. (2563). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับ ความเป็นเลิศของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*, 15(1), 21-29.
- ชัยวุฒิ เขมะรังสี. (2561). *การศึกษาหลักธรรมาภิบาลของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย*. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสาธารณะ วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
- ณิชาภา เกตุอินทร์ และ วิฑิตาภรณ์ สินเจริญศักดิ์. (2564). คุณภาพสินทรัพย์ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ครู ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสต์*, 8(1), 614-623.
- นภานันท์ ศรีชัยชนะ และ ณคุณ ธรณินิธิญาณ. (2567). *การวิเคราะห์การใช้ประโยชน์จากข้อมูลงบ การเงิน เพื่อการบริหารงานของฝ่ายบริหารสหกรณ์การเกษตร*. (<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSSP/article/view/269101>)
- นิติธร มะโนวัง. (2559). *แนวทางการพัฒนาสู่ความสำเร็จของสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดจันทบุรี*. หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ สำหรับผู้บริหารวิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

- นิภาภรณ์ ไสยวงศ์. (2556). มิติทางการเงินที่มีผลต่อหนี้สินของสหกรณ์ประเภทออมทรัพย์ในประเทศไทย (online). ค้นเมื่อ 12 มีนาคม 2568, จาก https://www.cad.go.th/ewt_news.php?nid=18860
- นิภาภรณ์ ไสยวงศ์, ภาณุ นฤนาท และ ประสพสิน แม้นทิพย์. (2556). การวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ระหว่างการควบคุมภายใน ด้านบัญชีกับผลการดำเนินงานของสหกรณ์ภาคการเกษตร. (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นัฐภรณ์ สุดยอด. (2545). คุณสมบัตินักจัดการสหกรณ์การเกษตรที่พึงประสงค์ของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์การเกษตร จังหวัดเชียงใหม่. ปรินญาวิทยาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- ประภัสสร วาริศรี และ สุพรรณ เอี่ยมวิจารณ์. (2561). การวิเคราะห์ประสิทธิภาพการดำเนินงานของสหกรณ์เครดิตยูเนียน ในกลุ่มจังหวัดลำดับที่ 12 ของไทย. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 10(2), 63-82.
- ประสพชัย พสุนนท์ และ พัทธ์ ศิริวงศ์. (2556). ประสิทธิภาพและกฎแห่งความสำเร็จในการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตร: การศึกษาทฤษฎีสถานะ. Veridian E-Journal, 6(1), 610-628.
- พรรณราย ละตา, จันทร์เพ็ญ ธงไชย, ปภาวดี ศรีสว่างวงศ์ และ วิ กลางประพันธ์. (2563). ความยั่งยืนในการดำเนินงานของ สหกรณ์การเลี้ยงปลาสลิด กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด วารสารเกษตรพระจอมเกล้า, 38(1), 82 – 92.
- พรรณวร จันทร์โธ และศศิภา พจนวาท. (2564). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออัตราการจ่ายเงินปันผล กรณีศึกษา สหกรณ์ออมทรัพย์ โรงพยาบาลราชวิถี จำกัด. วารสารเกษตรศาสตร์ธุรกิจประยุกต์, 15(22), 73-86
- โพธิ์ตะวัน ทิโยตระกูล, ปานฉัตร อากาธิษ และ จิราภา ศักดิ์กิตติมาลัย. (2561). การวิเคราะห์สุขภาพด้านการเงินของสหกรณ์ การเกษตรอำเภอในจังหวัดเชียงราย: โดยใช้ตัวชี้วัดทางการเงิน. วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ, 11(1), 53-62.
- รัชฎาธิ์ย์ อุปถัมภ์ประชา. (2558). ความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมาภิบาลกับผลประกอบการของบริษัทจดทะเบียนในตลาด หลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. วารสารบริหารธุรกิจศรีนครินทรวิโรฒ, 6(1), 12-25.
- รัฐยา ส่งสุข และ ธนกร สังขะระมย์. (2565). การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนทางการเงินกับอัตราผลตอบแทนจากการลงทุนในหลักทรัพย์ของกลุ่มธุรกิจพลังงานและสาธารณูปโภคในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. Journal of Modern Learning Development, 7(6), 327-344.
- ศิริลักษณ์ นามวงศ์ และประเสริฐ จรรยาสุภาพ. (2561). พัฒนาการสหกรณ์ในประเทศไทย. วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม, 8(1), 29-55.
- สุทธิรักษ์ แซ่ฮวย และ ประไพพิมพ์ สุธีวสินนพ. (2568). ปัจจัยที่มีผลต่ออัตราการจ่ายเงินปันผลของสหกรณ์ออมทรัพย์ กลุ่มข้าราชการ. Journal of Spatial Development and Policy, 3(3), 1-14
- สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย. (2567). ข้อมูลสหกรณ์ (online). ค้นเมื่อ 31 มกราคม 2568, จาก https://www.clt.or.th/coop_search.php
- ฮานีฟ อุซง และพงษ์พิช เพชรสกุลวงศ์. (2560). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของสหกรณ์อิสลามในเครือข่าย สหกรณ์อิสลามแห่งประเทศไทย. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- Almazari, A. A. (2014). Impact of internal factors on bank profitability: Comparative study between Saudi Arabia and Jordan. Journal of Applied Finance & Banking, 4(1), 125-140
- Eric, K., & Claude, R. (2020). Internal organizational factors and financial performance of cooperatives in Rwanda: A case of Zigama CSS. International Journal of Scientific and Research Publications, 10(7), 912-918.
- Gujarati, D. N. (2004). Basic econometrics (4th ed.). The McGraw—Hill.
- Kumkit. (2020). Good governance practice for better performance of Credit Union Cooperatives : A thesis submitted in partial fulfilment of the requirements for the Degree of Doctor of Philosophy at Lincoln University.

- Kumkit, T., Gan, C., Anh, D. & Hu, B. (2022). Enhancing governance practice for better performance of credit union cooperatives in Thailand. *International Social Science Journal*, 72(245), 597–612
- Kumkit, T., Anh, D. L. T., Gan, C., & Hu, B. (2024). Members' perspectives of good governance practice of Thailand's credit union cooperatives. *Journal of Asian Business and Economic Studies*, 31(1), 55–73.
- National Reform Steering Assembly. (2016). *Reform of the savings cooperatives and credit union cooperatives* (Report).
- Vo, D. H., & Nguyen, T. M. (2014). The impact of corporate governance on firm performance: Empirical study in Vietnam. *International Journal of Economics and Finance*, 6(6), 1-13.
- Wooldridge, J. (2002). *Econometric Analysis of Cross-Section and Panel Data*. MIT Press.
- Zakaria, Z., Rahimb, A. R. A., & Amanc, Z. (2020). Factors that influence a cooperatives performance: A systematic literature review. *International Journal of Innovation, Creativity and Change*, 14(1), 326-348.